

Belházyiné Illés Ágnes

Amit jó tudni a készpénzes fizetésről

Cash is king, azaz a készpénz a király tartja a mondás, mivel a készpénzben történő fizetés előnye, hogy legtöbbször egyszerűen és gyorsan lebonyolítható. Néha azonban előfordulhat, hogy nehézségekbe ütközünk, és hiába van nálunk elegendő értékű bankjegy vagy érme, mégsem tudjuk kifizetni a kiválasztott termék vagy szolgáltatás árát, mert a kereskedő vagy a szolgáltató nem fogadja el tőlünk azokat. Ennek oka lehet például az, hogy a bankjegy túl nagy értékű és nem tudnak belőle visszaadni, esetleg sérült (szakadt, hiányos), vagy már bevonták a forgalomból, illetve a bevonás közelgő határidejéről szóló hírek jelentek meg a médiában. Olyan helyzetek is előfordulnak, amikor a készpénzes fizetés egyáltalán nem lehetséges, vagy a készpénzelfogadás csak bizonyos címletekre korlátozódik, mint például a parkoló automatáknál. Mihez kezdhetünk, ha nem tudunk a nálunk lévő készpénzzel fizetni, joggal tehetünk-e panaszt és ha igen, hol?

Általánosságban a készpénz kötelező elfogadásáról

Az MNB által kibocsátott forintbankjegyek és -érmék – ideértve az emlékbankjegyeket és az emlékérmeket is – Magyarország törvényes fizetőeszközei. A készpénz (a bankjegyek és az érmék) törvényes fizetőeszköz jellegének tartalma, a fizetésül történő elfogadásukra vonatkozó kötelezettség értelmezése az elmúlt néhány évben egyre gyakrabban felvetődő kérdés, nemcsak hazánkban, hanem számos más országban is. Ennek egyik oka, hogy napjainkban az elektronikus, készpénzkímélő fizetési megoldások rendkívül gyorsan fejlődnek, alkalmazásuk egyre szélesebb körűvé válik, az így lebonyolított forgalom értéke pedig folyamatosan növekszik. De mára életünk elválaszthatatlan részévé váltak az automaták is, amelyeknél nagyon sokféle terméket megvásárolhatunk (pl. élelmiszerek, italok) vagy szolgáltatásért fizethetünk (pl. parkolás, mobiltelefon feltöltés, közüzemi szolgáltatások díja). Ezek az automaták a technikai korlátok miatt jellemzően nem az összes, hanem csak néhány címlet elfogadására képesek. Dinamikus nő az internetes kereskedelmi forgalom is, amelynek egy részénél a vásárlók az utólagos (szállításkor, készpénzben történő) fizetést választják. Ilyenkor jellemzően nem is a kereskedővel kerül a vásárló személyes kapcsolatba, hanem a szállítóval/futárral, aki egyszerre több árut is szállít, több címzethez.

A modern fizetési megoldások és a változó fizetési környezet új megvilágításba helyezik tehát a készpénz helyzetét, és felvetik a kérdést, hogy miként is értelmezzük a törvényes fizetőeszköz fogalmát. Életszerű-e, ha arra az álláspontra helyezkedünk, hogy a készpénz törvényes fizetőeszköz jellegéből adódóan a bankjegyeket és érméket (azok valamennyi címletét) mindig és minden körülmények között kötelező fizetésül elfogadni?

Az MNB értelmezése szerint a hazai jogszabályi előírásokból csak az következik, hogy az egyes bankjegyeket és érméket pontosan a névértékükön kell elfogadni (azaz nem mondhatjuk azt például, hogy ez a 10 000 forintos bankjegy ebben az üzletben kevesebbet ér). De **a jogszabályok a készpénz elfogadását nem teszik kötelezővé**, azaz egy fizetési műveletben az érintett felek (pl. kereskedő-vásárló) a polgári jog, különösen a jóhiszemű eljárás elvére és az együttműködési kötelezettségre vonatkozó előírások, valamint a fogyasztóvédelemre vonatkozó jogszabályok keretei között szabadon állapodhatnak meg a fizetés módjában. Annak szabályozása, hogy a fizetési műveletben részt vevők egyenrangú félként járhassanak el, azaz a kereskedők, szolgáltatók ne élhessenek vissza helyzetükkel, szintén a polgári jog és a fogyasztóvédelem szabályozási tárgykörébe tartozó kérdés. A kereskedők, szolgáltatók tevékenységének felügyelete pedig (ideértve az áru, szolgáltatás ellenértékének kifizetésével, a vevők, ügyfelek ezirányú tájékoztatásával kapcsolatos eljárásokat is) a fogyasztóvédelmi, illetőleg a tevékenység szerint illetékes felügyeleti hatóság hatáskörébe tartozik.

Mindez azt jelenti, hogy megengedhető, ha egy kereskedő vagy szolgáltató csak elektronikus fizetési eszközt fogad el a megvásárolt termék vagy szolgáltatás ellenértékének megfizetéséhez, vagy ha lehetőséget is biztosít a készpénzfizetésre, nem köteles mindig minden címlet elfogadására, de ügyfeleit a fizetés feltételeiről mindig előzetesen tájékoztatnia kell. Célszerű tehát még a vásárlás előtt tájékozódni a fizetési feltételekről, például internetes/telefonos rendelésnél előzetesen jelezni, ha nagy címlettel kívánunk fizetni, vagy egy üzletben még a vásárlás előtt ellenőrizni az alkalmazható fizetési módokat. Ha úgy érezzük, hogy a kereskedő vagy a szolgáltató nem megfelelően jár el (egyáltalán nem ad tájékoztatást a fizetési feltételekről, vagy a tájékoztatásban foglaltakkal ellentétesen cselekszik), reklamációnkat rögzíthetjük a vásárlók könyvében, vagy fogyasztóvédelmi panasszal fordulhatunk a területileg illetékes járási hivatalhoz.

Mit tegyünk, ha nagy címletű bankjegyünk van?

Az MNB megbízásából 2017 őszén a lakosság körében végzett készpénzhasználati felmérés eredménye szerint a készpénzes fizetések során gyakran felmerülő probléma, hogy a kereskedő, a szolgáltató, a futár stb. a nagy címletű (20 vagy 10 ezer forintos) bankjegyből nem tud visszaadni.

De mégis mit lehet tenni, ha a nagy címletből a boltban, ahol vásárolni szeretnénk, nem tudnak visszaadni, és a környező üzletekben sem hajlandók felváltani? Az állampolgároknak **már a készpénzfelvétel során célszerű lehet figyelni arra, hogy – a tranzakció értékétől függően – kisebb címletértékű bankjegyekhez is jussanak.** Így például vannak olyan ATM berendezések, amelyek lehetővé teszik a címletválasztást, illetve bármelyik berendezés esetén lehetőség van olyan összeg megadására, amely esetén biztosított lehet az alacsonyabb címletértékű bankjegyhez jutás (például 40 000 forint helyett 39 000 forint megadása a készpénzfelvételkor).

A hitelintézetek (köztük a bankok, takarékszövetkezetek) és a posta pénztárral rendelkező fiókjaik egy részében kötelesek ügyfeleiknek címletváltási szolgáltatást is nyújtani, azaz a forintbankjegyeket és -érméket más címletű forintbankjegyekre vagy -érmékre átváltani. A szolgáltatás igénybevételének lehetőségéről és feltételeiről az ügyfeleket folyamatosan és könnyen hozzáférhető módon tájékoztatniuk is kell, a fiókokban kihelyezett hirdetmény, valamint az internetes honlapjukon közzétett információk útján. Ha például egy bank valamelyik fiókja nem is végez címletváltást, az érdeklődő ügyfelet akkor is tájékoztatnia kell arról, hogy melyik az a legközelebbi fiókja, ahol ez a szolgáltatás igénybe vehető, és milyen feltételekkel. A címletváltásért díj számítható fel, ez azonban nem lehet több, mint a bankjegy(ek) névértékének 5%-a, érmék kifizetése esetén a névérték 10%-a. Az MNB rendszeresen ellenőrzi a hitelintézetek és a posta címletváltási tevékenységét, szabálytalanságot ezen a téren az utóbbi években nem tapasztalt. Ha mégis előfordulna, hogy egy ügyfél nem tudja igénybe venni ezt a szolgáltatást, vagy nem kap megfelelő tájékoztatást, panasszal az MNB Készpénzlogisztikai igazgatóságához fordulhat.

Ha már bevonták a bankjegyet a forgalomból, vagy hamarosan bevonják

Az MNB 2014-ben indította el a bankjegycsere programot, amelynek célja, hogy a régebbi kibocsátású – címletenként több változatot is tartalmazó – bankjegysorozatot egy egységes, korszerű biztonsági elemekkel rendelkező, a bankjegyzsgáló gépek által is könnyen kezelhető bankjegyekből álló sorozattal váltsa fel. A program keretében már teljes körűen megújultak és lecserélésre kerültek a 20 000, a 2000 és az 5000 forintos címletek, melyeknek már csak az új változataival fizethetünk.

Megújultak a 10 000 forintosok is, azonban e címletnek még a régi változatait is használhatjuk vásárlásaink során. A bankjegycsere következő lépésként az új 1000 forintosral 2018. március 1-től találkozhatunk a készpénzforgalomban. Az 1000 forintos bankjegy régi változata 2018. október 31-ig lesz használható. A különböző készpénzforgalmi szempontokra figyelemmel **a régi változatú bankjegyek bevonásának ütemezéséről** az MNB eddig a következő döntéseket hozta:

Címlet	Bevonás időpontja	Meddig váltható át a bankokban és a postán?	Meddig váltható át az MNB-nél?
20 000	2017. december 31.	2020. december 31.	2037. december 31.
10 000	<i>még nem született döntés</i>	<i>még nem született döntés</i>	<i>még nem született döntés</i>
5000	2017. július 31.	2020. július 31.	2037. július 31.
2000	2017. július 31.	2020. július 31.	2037. július 31.
1000	2018. október 31.	2021. október 31.	2038. október 31.
500	<i>még nem született döntés</i>	<i>még nem született döntés</i>	<i>még nem született döntés</i>

Ahogy a táblázatból is látható tehát, **a 10 000 forintosoknak még a régi változata is forgalomban van**, ezek bevonásáról még nem született meg a döntés. Így nem kell meglepődni azon, ha találkozunk ilyen bankjegyekkel az ATM-ből való készpénzfelvételek vagy a vásárlások során, illetve a mindennapos fizetési műveletek alkalmával visszajáróként is bármikor kaphatunk ilyen bankjegyet.

Fontos tudnivaló, hogy a forgalomból bevont bankjegyek nem veszítik el az értéküket a bevonást követően sem. **A bankjegyek a bevonás napját követően még 3 évig valamennyi hitelintézeti és postai fiókban, 20 évig pedig az MNB lakossági pénztárában mennyiségi korlátozás nélkül és díjmentesen átválthatók azonos címletű törvényes fizetőeszközre.** Az átváltás minden pénztárral rendelkező fiókban kérhető, nem szükséges feltétel az sem, hogy az adott hitelintézetnél számlával rendelkezünk. A hitelintézetek, a posta és az MNB számára az átváltási kötelezettséget törvény írja elő, de saját üzletpolitikájuk alapján a kereskedők, szolgáltatók is dönthetnek úgy, hogy a forgalomból bevont bankjegyeket a bevonási határnapot követően is elfogadják a vásárlóiktól, ügyfeleiktől, mivel Magyarországon nincs olyan jogszabályi előírás,

ami ezt tiltaná számukra. Ki kell hangsúlyoznunk azonban, hogy erről a kereskedők, szolgáltatók minden esetben saját hatáskörben, szabadon dönthetnek.

Az MNB arra törekszik, hogy minél több kommunikációs csatornán (a TV-ben, a rádióban, a nyomtatott és az internetes sajtóban megjelenő hirdetések, az saját honlapján közzétett információk, valamint a bankok, a posta, a kereskedelmi üzletláncok, benzinkutak stb. rendelkezésére bocsátott plakátok és szórólapok útján) folyamatosan tájékoztassa a közvéleményt. Ennek ellenére előfordulhat, hogy az információk egyesekben tévesen rögzülnek és egyáltalán nem vagy rosszul emlékeznek az egyes bankjegyek bevonási időpontjaira (pl. vannak, akik nem akarják elfogadni a régi 10 000 forintos bankjegyet, mert úgy tudják, hogy az MNB már azt is bevonta a forgalomból). Ha egy kereskedő vagy szolgáltató már a bevonási határnap előtt megtagadja egy bankjegy elfogadását, panaszunkat beírhatjuk a vásárlók könyvébe vagy jelezhetjük a fogyasztóvédelmi hatóságnak (a területileg illetékes járási hivatalnak).

Ha sérült, hiányos, nehezen felismerhető a bankjegy

A napi készpénzes fizetési forgalomban a bankjegyek természetesen elhasználódnak, kopnak, szennyeződnek, illetve megsérülnek, szaknyelven forgalomképtelenné válnak. Az ilyen bankjegyeket a hitelintézeteknek, a postának ki kell szűrniük, és be kell szállítaniuk az MNB-be. Banki vagy postai fiókban, ATM-ből tehát csak megfelelő állapotú (forgalomképes) bankjegyet kaphatunk. Üzletekben, vendéglátóhelyeken stb. azonban előfordulhat (ha nem vagyunk elég körültekintők, mert sietünk, hosszú sor áll mögöttünk a pénztárnál vagy nem elég erős a világítás), hogy szakadt, esetleg hiányos bankjegyet kapunk visszajáróként. Megtörténhet az is, hogy a véletlenül zsebben maradt bankjegyet kimossuk, ami a mosószer hatására kifakul, esetleg a ruhákban lévő festék miatt elszíneződik, azaz nehezen felismerhetővé válik.

A sérült, nehezen felismerhető bankjegyeket fizetési művelet során elfogadni nem kötelező, de ez még nem jelenti feltétlenül azt, hogy elvesztették volna az értéküket. **A hitelintézetek és a posta a pénztárral rendelkező fiókjaik egy részében kötelesek a sérült, nehezen felismerhető bankjegyeket is átváltani forgalomképes bankjegyekre** abban az esetben, ha a pénztáros meg tudja állapítani a bankjegy valódiságát, illetve hiányos bankjegy esetén azt, hogy megvan-e a bankjegynek több mint az 50%-a. Erre az esetre is igaz az, hogy ha például egy bank valamelyik fiókja nem is végez átváltást, az érdeklődő ügyfelet akkor is tájékoztatnia kell arról, hogy melyik az a legközelebbi fiókja, ahol ez a szolgáltatás igénybe vehető, és milyen feltételekkel. Amennyiben a pénztáros a valódiságot, illetve a szükséges mérete nagyságot nem tudja megállapítani, a bankjegyet szakértői vizsgálatra be kell küldeni az MNB-be. Ellenérték ebben az esetben akkor téríthető, ha az MNB vizsgálata igazolja, hogy a bankjegy valódi, illetve mérete meghaladja az 50%-ot.

A már említett lakossági készpénzhasználati felmérésből kiderült, hogy meglehetősen széles körben elterjedt az a vélekedés, amely szerint a hiányos bankjegyekért a hiányzó rész arányában csökkentett térítés jár.

Ez azonban tévhit, **az MNB a hiányos bankjegyet teljes névértéken váltja át forgalomképes bankjegyre, amennyiben a hiányos bankjegyek több, mint 50%-át bemutatják.**

Az MNB a sérült, hiányos, nehezen felismerhető bankjegyek átváltását költségmentesen végzi. A sérült bankjegyek átadhatók személyesen az MNB lakossági pénztárában vagy beküldhetők postán értéklevélben is (1054 Budapest, Kiss Ernő u. 1.).

A hitelintézetek és a posta számíthatnak fel díjat az átváltásért, de a díj mértéke – a címletváltáshoz hasonlóan – nem lehet több, mint a bankjegy névértékének 5%-a. Az MNB rendszeresen ellenőrzi a hitelintézetek és a posta sérült bankjegy átváltási tevékenységét is. A tapasztalatok szerint az átváltás végrehajtása, valamint az ügyfelek tájékoztatása a legtöbb esetben a szabályoknak megfelelően történik, néha azonban előfordulhat, hogy egy fióki pénztáros visszautasítja az átváltást. Az ügyfelek a hitelintézetek és a posta átváltási tevékenységével, valamint az erre vonatkozó ügyféltájékoztatás hiányosságaival kapcsolatos panaszaikkal az MNB Készpénzlogisztikai igazgatóságához fordulhatnak.

Keretes írás:

Emlékérme vagy emlékérem? Mi a különbség?

Az emlékérme, mint speciális pénzeszköz ...

A Magyar Nemzeti Bank – a külföldi jegybankok gyakorlatával összhangban – azzal a céllal bocsát ki emlékerméket, hogy az ország életében jelentős történelmi-, kulturális-, tudományos- stb. évfordulókról, eseményekről az utókor számára maradandó formában állítson méltó emléket. **Az MNB által kibocsátott emlékermék éppúgy törvényes fizetőeszköznek minősülnek, mint a mindennapi fizetésekhez használt forgalmi bankjegyek és érmék. Az emlékermék törvényes fizetőeszköz funkciója** egyrészt növeli az adott eseményről, évfordulóról történő megemlékezés ünnepélyességét, másrészt **garanciát jelent arra is, hogy a kibocsátó MNB az emlékerméket a rajtuk szereplő névérték erejéig más törvényes fizetőeszközre – bankjegyre vagy forgalmi érmére – bármikor átváltja.** Ezért kizárólag az MNB által kibocsátott emlékermék képesek a tartós értékőrzésre, mivel kockázatmentes hosszú távú befektetést jelentenek az által, hogy a névértékük erejéig bármikor átválthatók.

A törvényes fizetőeszköz funkció nem jelenti ugyanakkor azt is, hogy az emlékermék fizetési célokra készülnének. Sőt, az MNB mint kibocsátó az emlékermék felhasználását a vásárlások lebonyolítására kifejezetten kerülendőnek tartja. Az emlékermék – egyedi kivitelezésük és korlátozott példányszámuk mellett – épp azáltal képesek megőrizni magas presztízsű értékközvetítő szerepüket, hogy nem részesei a mindennapos fizetési műveleteknek. Ezen felül az emlékermével történő fizetés fennakadást is okozhat a hétköznapi készpénzforgalomban, hiszen a kiskereskedelmi pénztárosoktól nem várható el, hogy ugyanolyan könnyen és gyorsan felismerjék az MNB által megemlékezési célból kibocsátott, folyamatosan gyarapodó számú, változatos megjelenésű emlékerméket, mint a jól ismert és megszokott forgalmi érméket.

Ha a helyzet úgy alakul, hogy egy emlékérme a tulajdonosa számára feleslegessé válik, a fizetési célú felhasználás helyett sokkal jobb megoldás az átváltás vagy értékesítés. Az MNB kizárólagos tulajdonú leányvállalatánál, a Magyar Pénzverő Zrt.-nél az emlékermék névértéken bármikor átválthatók forgalmi bankjegyekre vagy érmékre, amelyekkel már egyszerűen és gyorsan lebonyolíthatók a hétköznapi vásárlások. Emlékérme kereskedelemmel foglalkozó vállalkozásoknál vagy emlékérme aukciókon pedig akár névértéket meghaladó áron is értékesíthetők az emlékermék.

... és a pénznek nem minősülő emlékérem

Jeles évfordulók, események alkalmából, neves történelmi személyekről, tudósokról, művészekről való megemlékezés céljából magán üzleti vállalkozások is készíthetnek és árusíthatnak emlékérmeket. Fontos tudnivaló, hogy az ilyen – nem a Magyar Nemzeti Bank által kibocsátott - emlékérme nem minősülnek törvényes fizetőeszköznek (nincs a kibocsátó által garantált névértékük és a forint felirat is „hiányzik” róluk). A törvényes fizetőeszköz funkció hiánya nemcsak azt jelenti, hogy ezek az érme egyáltalán nem használhatók fel fizetésre, hanem azt is, hogy **nem kapcsolódik hozzájuk az a kibocsátói garancia, mely alapján a teljes névértékükön, díjmentesen bármikor átválthatók lennének forgalmi bankjegyekre vagy érmékre.**

A névértékkel nem rendelkező, különböző nemesfém-ből készült érme vásárlása esetén célszerű figyelemmel lenni arra, hogy ezeknek az érméknek, medáloknak a hosszú távú gyűjtői, másodpiaci forgalmi értéke elsősorban a nemesfém tartalmuktól, valamint a gyártási példányszámuktól függ. Minél nagyobb a nemesfém tartalma az érméknek és minél kevesebbet gyártottak belőle, annál nagyobb az esély arra, hogy az hosszú távon is értékes marad. A jellemzően színesfém-ből készült és arannyal, ezüsttel futtatott érme, medálok hosszú távú értékőrzési funkciója kétséges lehet. Ezért a névértékkel nem rendelkező érme vásárlása esetén javasolt a fenti szempontokat megfontolni, azaz körültekintően tájékozódni azok anyagösszetételéről (például, hogy valóban nemesfém vagy csak nemesfém-mel futtatott-e az érme), valamint arról is célszerű előzetesen meggyőződni, hogy milyen feltételek vonatkoznak a visszavásárlásra, mert arra általában csak korlátozott ideig van lehetőség.

„Szerkesztett formában megjelent a Portfolio.hu oldalon 2018. február 20.-án.”